

Катя Зографова

ИГРАЕЩАТА СЪС СТИХИИТЕ
ЕЛИСАВЕТА БАГРЯНА

София, 2013

**Изданието е спечелило конкурс
по програмата „Помощ за книгата 2013“
на Министерство на културата**

На корицата: Елисавета Багряна („Фото Блъсков“, 1920)

Всички права запазени. Нито една част от това издание не може да бъде възпроизвеждана под каквато и да било форма без изричното съгласие на издателство „Изток-Запад“.

© Катя Зографова, автор, 2013
© Издателство „Изток-Запад“, 2013

ISBN 978-619-152-307-8

КАТЯ ЗОГРАФОВА

ИГРАЕЩАТА СЪС СТИХИТЕ

ЕЛИСАВЕТА БАГРЯНА

СЪДЪРЖАНИЕ

Уводни думи PRO DOMO SUA	7
Част I. Митопоетика	11
Багряна: „Трипородната“	11
Летящата.....	20
Звездната.....	34
Играещата със стихии (Багряна и Бретан).....	50
„Парижанката“	64
Част II. Биографика	77
Картография на „Жаждата по петте материка“: от Дунав до „Янтарните зърна на Прибалтика“ и ливанските пустини	77
Голямото приятелство е възможно на Балканите	87
Словенският сюжет.....	97
Гражданката Багряна: в защита на Дора Габе и на българските евреи	103
Багряна и Габе – една до друга в каузата за освобождение на Добруджа.....	107
Виновна ли е Багряна за смъртта на Вапцаров?	113
Спасителката на комуниста Асен Босев и на „свободняка“ Делчо Василев Демирчев	121
Бродницата и Босяка (Багряна и Матвей Вълев)	127
Бразилският тайнопис Багряна – Петър (Педру) Русев	137
„Поетеса, на два режима метреса...“	146
Неполучената Нобелова награда	160

Тъжният край на „живота, който исках да бъде поема“	172
Част III. МАЛКА ЕПИСТОЛАРНО-ПОЕТИЧНА АНТОЛОГИЯ „БАГРЯНА“	177
Част IV. ИЗ АРХИВА НА ВЕЧНАТА И СВЯТАТА	193
Автографите в личната библиотека	193
Неизвестни страници от Багряна Сказка за Бретан	203
На крилете на Сидна (по въздушния път София – Париж)	218
Страници из дневник на Багряна от 1935 г.	222
Между затворническата килия и сцената Очерк за младата българска драматична артистка Иванка Димитрова	227
С бодра вяра за изграждане прекрасното бъдеще на нашата страна	236
Уводът от доклада ми: Впечатления от световния конгрес на жените в Копенхаген	237
Богатство и мъдрост.....	239
За дейността на бразилския Пенклуб.....	240
Как виждам столицата София след 100 години	248
Реч послучай 1300-годишнината на България.....	249
Из кореспонденцията на Багряна.....	251

УВОДНИ ДУМИ PRO DOMO SUA

Моята първа, наистина паметна изложба за български класик в Националния литературен музей (НЛМ) беше посветена на Багряна. И най-неочаквано се превърна в професионално изпитание, не защото бе „точка“ от общонационална програма за 100-годишнината от рождението на поетесата, а поради отчайващото обстоятелство, че архивът на славната юбилярка току-що бе предаден не при нас, а кой знае защо във вече несъществуващия филиал „България и славянският свят“ към Националния исторически музей. Спасих от провал красивото начинание с космичното заглавие „Живот между две комети“ с безценните „останки“ от огромния архив и библиотека на Багряна, които Любомир Шапкарев (1919–2004) дари на нашия музей, впечатлен от „панагюрската“ ми упоритост. И не сбърка – беше щастлив да присъства и на втората ми изложба 10 години по-късно, също изразително назована „Многоликата Багряна“. Любомир Шапкарев трогателно събираше всичките ми статии, посветени на майка му, изкупуваше вестниците със следсмъртните текстове за Багряна, сякаш забравена от всички, за да ги разпрати на приятели... Бе разбрал, че макар родено „по задължение“, посвещението ми на вселената „Багряна“, не е календарно! Заразителен в този смисъл бе заклетият „багрянизъм“ на Блага Димитрова (през 1993 г. вицепрезидент на РБългария), удвоен с проникновението на Йордан Василев, който ме зареди с изследователски енергии не само за големия юбилей, но и в литературните ми делници. За години... Мотивиращо бе и очакването от колегите и читателите за нови „разкрития“ из архивите на Багряна, и сътрудничеството с (вече три) поколения Багрянини потомци. Приятелството със сина ѝ Любомир бе продължено от Лиза Шапкарева, внучката – поетеса, която след смъртта на баща си неизменно ни

предоставя реликви от семейния „трезор“, които обогатиха и тази книга, и последната ми изложба, посветена на 120-летието Багрянино: „Как ще спреш ти мене, волната...“ Възхитено вгледана в откривателския дух на Скитницата, дело на художничката Ивелина Велинова, тя бе избрана от ИКОМ-Париж като представително събитие за България в Нощта на музеите 2013 г.

За да бъде посвещението истинско, през всичките тези години съм създавала не само изложби, но и текстове за Багряна. А тя те изкушава да преоткриваш дълбинно стиховете ѝ, да изравяш нови, често непредвидими страници от сякаш бездънните ѝ архиви... Като сагите със словенския ѝ любим – изкуствооведа граф Изидор Цанкар, неподвластни на политическите конюнктури, „следисторията“ с Матвей Вълев или „бразилската връзка“ с Педру Русеф, която считам за връх в двойнствения живот на Багряна в рискованото ѝ надиграване със системата след 1944 г., в биографичните ѝ тайнописи.

Във възвестената ми от медиите роля на „адвокат на онеправданите от историята“, надлежно разнищвам премълчаваните или изопачавани прояви на гражданката Багряна: защитата ѝ на българските евреи през 1940 г., участието ѝ с Дора Габе в каузата за освобождение на Добруджа, „изваждането от лагер“ преди 1944 г. на комунистите Асен Босев и неговия брат, явяването и неуспялата защита в процеса на Никола Вапцаров и особено – спасяването от лагера „Куциян“ (по неговите собствени признания) на анархиста Делчо Василев след 1944 г.

Книгата ми обаче не е апология на Багряна. Тя съдържа нелицеприятни документални свидетелства и критични преценки на творчеството и поведението ѝ, особено след „народната победа“... На мен като хомо архивариус се падна тежката мисия по свой начин да продължа хрониката на битието ѝ след рубежа на 30-те години на XX век, където спират Блага Димитрова и Йордан Василев. Към все по-драматичните истини за страшните времена след 1944 г. Разбира се, не се изкуших от евтината „слава“ да громя Багряна като „поетеса, на два режима метреса“ (Заради изпитанията на подобно писане бях убедена, че трябва да покания като рецензент именно Йордан Василев, единият от знаменитите Багрянини биографи. Признателна съм за внимателния прочит и за подкрепата, които

дадоха добър шанс на ръкописа да спечели конкурса „Помощ за книгата“, 2013 г.)

По-особена е благодарността ми към проф. Михаил Неделчев, литературноисторическото съперничество с когото по темата за Бретан в българската култура даде началния тласък на „Играещата със стихии“ още докато бродехме по крайбрежието на Атлантическия океан в Пулдю, където през 1925 г. сбъдват романтичното си бягство Поетесата и Професорът (Боян Пенев).

Задължена съм на д-р Тони Зарев и Найден Вълчев, които ми позволиха да публикувам техни частни архивни ценности и на Донка Билиарска за обработката им.

Що се отнася до необходимостта от този увод „в своя защита“, тя се дължи на факта, че в книгата ми има два ясно разграничени авторски почерка, които я правят да изглежда донякъде нехомогенна. Едната причина е писането ѝ цели две десетилетия, през които аз самата неизбежно съм се променяла. Струва ми се, че втората е в дълбокия разлом върху космогоничната цялост на Багряна заради „преустройството“ ѝ спрямо догмите на политически режим след 1944, довел до видим упадък в божествената ѝ дарба. С последващи пориви за съвземане. Може би затова текстовете ми, посветени на митологичната „звездна“ Багряна, на дръзката „амазонка“ или летящата „самодива“, са есеистични, преизпълнени с поетологично осенение. Писани за 100-летието на Багряна, те заеха почти целия юбилеен „Литературен вестник“, бр. от 19–25. IV.1993 г., появяваха се на страниците на „Литературен форум“, „Стандарт“, „Демокрация“... Втората част на книгата ми е документална, базирана на архивните находки, изскачащи до последно при обработването на Багряниния архив в НЛМ – от великолепната ѝ сказка за Бретан до очерка ѝ за Иванка Димитрова, съдена в процеса, заради който Багряна е набедена за гибелта на Вапцаров. Подходящо за очертаване противоречивия профил на личността ѝ е публикуването на кореспонденцията ѝ в неформатиран хронологически поток, в който един до друг попадат поздравителните адреси на Тодор Живков до картичките на преводача ѝ на чешки, известния дисидент Лу-мир Чиврни, Жорж Папазов – до корифеите на социалистическия реализъм и т.н...

Дълго се колебах дали да не опростя „двугласата“ си книжовна рожба, като оставя само документалната ѝ част, но в крайна сметка се отказах. За това ме убедиха редовете и на рецензента Петър Велчев: „В книгата на Зографова са си подали ръка вдъхновеното есеистично перо и прецизното око на архивиста. Така се е получило едно необикновено цяло, съставено от аналитична първа част, последвана от чудесното хрумване „Малка епистоларно-поетична антология „Багряна“ и третата: „Из архива“, която включва неизвестни ръкописи на поетесата, най-изразителните автографи в личната ѝ библиотека и част от огромната ѝ кореспонденция. Тези 3 части се допълват взаимно, без изцяло да се припокриват... Архивът, колкото и интригуващо богат да е сам по себе си, не е останал суров материал, който читателят трябва да „дописва“, тук архивът е въвлечен в мегасюжета „Багряна“ и става част от сложната многопластова картина на битието на Вечната и Святата, вписва се в мащабен и добре промислен литературноисторически контекст. Именно това многосъставно изграждане на цялото, многозвучната „оркестрация“ на текста, изпробвани с успех в книгата ѝ за Чавдар Мутафов, е „запазената марка“ на Зографова. То прави книгата ѝ необичайна, майсторски композирана. Тя със сигурност ще бъде интересна и за широкия кръг читатели, и за академичната общност...“

А може би и книгата за Багряна трябва да бъде многолика и „играеща“ като самата нея!

Катя Зографова

ЧАСТ I

МИТОПОЕТИКА

БАГРЯНА: „ТРИПОРОДНАТА“

Тя е такава още от времето, когато тайно вписва стиховете си в малка синя тетрадка. Когато е неизменна мълчалива спътница на компанията литератори-бохеми: Димитър Подвързачов – Бащата, Георги Райчев, Димчо Дебелянов, Константин Константинов -Душечка, Коста Кнауер, Митьо Йовчев... Докато се появи „изобличителят“ на поетическата ѝ дарба – Йордан Йовков, сам още неуверен, плах (и мнителен), набиращ скорост да изгрее върху небосклона на българската литература... Това е през 1915 г. Междувременно приятелският творчески кръг устройва литературни четения, „отваря“ път за рецепцията у нас на поети като Анна Ахматова (Константин Константинов е първият ѝ преводач на български.) Елисавета Белчева, вече преобразяваща се в **Елизабета Б.**, на свой ред я превежда във „Вестник за жената“ през 1922 г., завладяна от обаянието (пронизващата простота и искреност) на стиховете ѝ. Вече световни поетеси, двете се срещат почти половин век по-късно (Ахматова вече също е превела стихове на Багряна). Импровизират си камерен „рецитал“ в чуждата московска квартира, приютила изтляващата след инфаркт велика поетеса на Русия и в знак на споделеност тя надписва снимката си за българската посестрима. Сякаш са знаели, че първата им среща на 17.XI.1963 ще бъде и последна...

Самата Багряна обича да си спомня за една друга среща с руска поетеса, състояла се във Военния клуб през 1922 по време на литературен диспут на тема: „Положението на жената в съвременното общество“. Това е белоемигрантката в София

Любов Столица, която пише с езическа нагласа (характерно в този смисъл е заглавието на първата ѝ стихосбирка – „Лада“, 1912), с бунтарски женски изблици стиховете си, несъмнено впечатлили (при това и в личен човешки контакт) младата ѝ българска посестрима... Като добавим и по-късното, но съкровено взаимно откриване с Марина Цветаева¹, ще трябва да признаем, че Багряна е посестрима по дух на **руските поетеси**. Те изместват по-ранните „веяния“ от френската литература, личащи дори в заглавията на стихотворенията ѝ като „Соаре“, „Nocturne“, 1921...

„Вестник на жената“ е първата ѝ трибуна. За изданието на Христо Чолчев поетесата свидетелства: *...А няма пишещи жени освен Дора Габе, Мара Белчева, Екатерина Ненчева беше вече починала. Аз сътрудних с няколко псевдонима – Бленова, Елизабета Б., Ничиа Долче. И за да имат читателите впечатление, че повече жени работят, ние пишехме с различни псевдоними и мъжете се подписваха с женски имена: Стубел, Стратиев, Симидов...*² В този вестник тя печата на 24.IX.1921 знаковата си „Брачна песен“, за него превежда повестта „Девойката“ на свободолюбивата скандинавка Карин Михаелис, впечатлила младата българка и с творчеството, и с личната си биография.³ Факт е, че въпреки ревнивото изискване на Владимир Василев избраниците му да печатат само в „Златорог“, тя не прекъсва сътрудничеството си във „Вестник на жената“ и когато вече се е преобразила в **Багряна**.

Мълчала дълго, тя „проговаря“ с категоричен, откровен до дързост, непогрешимо интониран с освободена „женска“ звучност поетически глас⁴. Обагрен не само със самодивски, но и

¹ Багряна и Цветаева се срещат лично само веднъж – в Париж. Багряна е превеждала руската поетеса, а в архива на Марина Цветаева след самоубийството ѝ са намерени непубликуваните преводи на стихове като „Потомка“ на българската ѝ посестрима. Находката е на Виталий Злиднев.

² Сарандев, И. *Елисавета Багряна. Литературни анкети*. Пв., 1990, с.32.

³ Пак там, с.37.

⁴ Багряниното „проговаряне“ е явление, сродно на ренесансовото „проехтяване“ на женските гласове, за което говори Амелия Личева в *Истории на гласа*, С., 2002.

с песенно-оплакваческите запевы от фолклора ни, достъпни сякаш само за българката...

Багряна се отказва от всички познати дотогава роли на българска поетеса. На нея вече не ѝ стига да бъде „свидно дете“, та дори това да е „Неразделната“ Мара Белчева, завинаги застинала до „пиедестала“ на Пенчо Славейков... Или – на вечно влюбена и драматично изоставена Самотница като Дора Габе... Не, Багряна не бе неразделна, тъкмо напротив – Разделна и Разделяща! И „водоразделна“ – за модерната женска лирическа чувствителност, която оповестява на света своята горда самоценност и равнозначност – на „своето друго“ – избраница, комуто подава ръка да я води... Неслучайно е казано: *„Вечната и святата“ се превърна в евангелие за не едно поколение жени писателки у нас*“ (Блага Димитрова).

Багряна е твърде чувствителна към правата и свободите на жената и в поезията, и в реалния живот. Извършила „подвига“ (както Георги Райчев назовава в свое писмо⁵ напускането на патриархалния дом), тя се оказва работещо момиче на своето време, изпитало болезнено ударите на неравноправието: *...най-напред бях в Министерството на търговията библиотекарка, веднага след като се разделих с Шапкарев. След това почнах да ходя из различните министерства. Дойде нов министър, уволни ме. И най-обидното беше това, че все мен уволняваха. Жена ако има, най-напред жената уволняват. Бе съкращения на бюджета, бе не знам какво – хайде жената*⁶... След подобно признание съвсем логично изглежда Багряна да е една от ревностните членки на Клуба на българските писателки (КБП), основан през 1930. Стиховете ѝ са на първо място в издадените от него през 30-те години на XX век два сборника „Сноп“ (като се има предвид, че подредбата на имената не е по азбучен ред, става видимо, че съклубничките на Багряна са признавали „първенството“ ѝ сред равни в дамското си общество)... Тя самата, макар вече утвърдена в националния канон след първата си книга, а дори и след включването ѝ в официалния писателски съюз, държи на членството си в КБП. Това е

⁵ Цит. по: Сарандев, И. *Елисавета Багряна. Литературни анкети*. Пв., 1990, с. 44.

⁶ Пак там, с. 76.

свидетелство за солидарността ѝ към феминисткия проект у нас, макар той да е в някакъв смисъл „салонен“ (на знаменитите клубни „чайове“ са били канени овластени видни господа, защото част от активистките са съпруги на държавни мъже). Но на инициативите на КБП са присъствали не само благо-склонните „съпрузи“, но и талантиливи колеги писатели като Светлозар Димитров с изразителния псевдоним Змей Горянин, шеговито пожелал членство в Клуба... Змея ни е оставил великолепните си посвещения в своя „Пъстроцветен кокетен поетен букет (Поема с 16 дамски и 1 мъжка глава).“⁷ В „букета“ му Багряна също е „първата дама“:

*Пред мен е книгата на древен звездочет,
по нея аз обхождам зодиака
и виждам как от всички най-напред
блести елмаз – ЗВЕЗДАТА НА МОРЯКА.*

Присъствието ѝ в КБП – от създаването до закриването му след 1944 – е израз и на чисто женската толерантност към различните степени (или изявеност) на таланта на сестрите по перо, както и към различните етнокултурни нагласи, дори идеологии... За тях подсказва например шаржът на Лидия Шишманова: *И днес, макар беловласа, пак влачи културен хомот / и слага славянска подкваса / на нашия швабски живот...*

Когато тълкуваме оригиналната метафора за „трипородността“, стигаме и до особеностите на феномена Багряна в лириката ни. Безспорна е изключителната въздейственост на Багрянината фигура като въплъщение на еманципираната женственост, с която тя владее душите и на модерните авторки днес, дори с риск да се превърне в „клопката“ Багряна, както точно го е формулирала проф. Милена Кирова... Не бива обаче да пропускаме една „тайнствена“ странност в облика на поетесата, която още нейната добра познайница Бела Казанджиева (сестра на Дора Габе и съпруга на проф. Спиридон Казанджиев) определи като ... мъжки черти: *Тя е нещо особено – цял комплекс от качества на истинска жена. Силна, НЕЖЕНСКА ЖЕНА...* (курсив К.З.) За тази неочаквана „многоликост“ на физическия (и психическия) ѝ облик говори художникът Де-

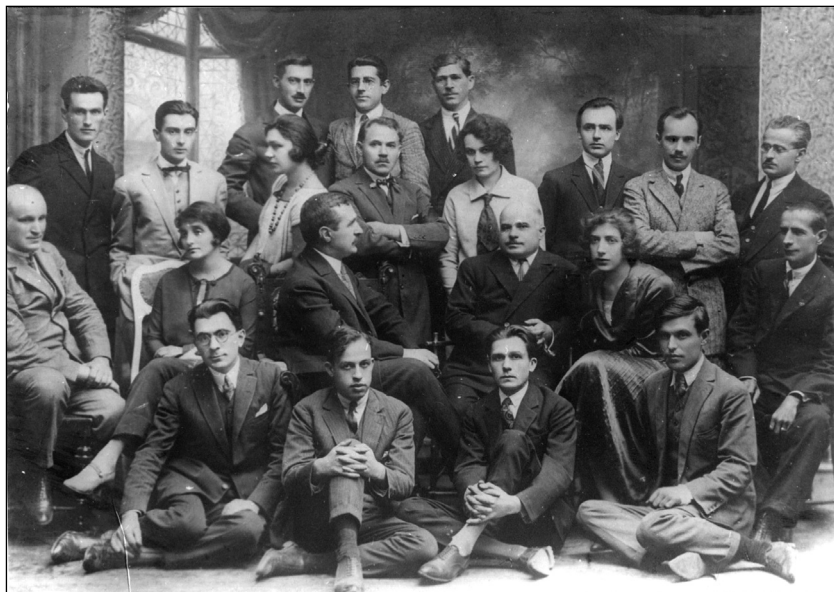
⁷ „Вестник на жената“, бр. 521 от 12.II.1933 г.

чко Узунов, комуто принадлежат най-много графични и едно загубено живописно изображение на поетесата: *И физиката ѝ такава – двойствена: и чувствена, и мадонска...* Достатъчно е да се вгледаме в популярната снимка на кръга „Златорог“, за да разпознаем неклиширано женствената, а една „момчешка“ Багряна: късо подстригана, с леко фанатичен поглед в блестящите очи и ...вратовръзка. Впрочем, в поезията ѝ откриваме достатъчно количество талантиливи азови вживявания в мъжката гледна точка. В мъжки род тя говори в стихотворения като „На пост“, „Изгнаник“ от втората си стихосбирка „Звезда на моряка“. Най-„мъжествени“ са идентификациите ѝ със сръбския поет и неин любим – Раде Драинац от 1931 г.: *Ще разбия желязна врата, ще прескоча огнен праг...* Четейки тези стихове, няма как да не повярваме в програмната ѝ позиция, огласена в стихотворението „Ако не бях жена...“

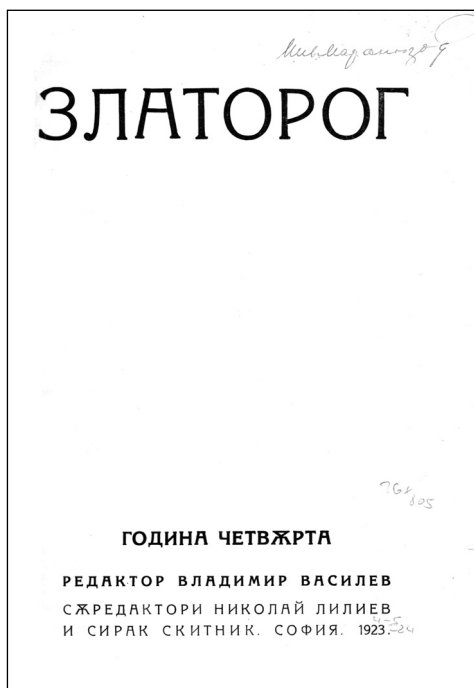
Но Багряна не е и само модерна езичница, стихия, скитница или самодива. Тя е многолика, многозвучна, „трипородна“, както сама се назовава – с корен в земята, но и с вроден нагон за летене! Да, тя е земна, „щерка вярна“ на майчицата-земя, но в стиха от „Познание“: **... както птица на земята кацнала, която пие небето от реката...**

Неоспоримо – Багряна е Самодива, орисана да излети от своето малко съпружеско огнище като *кукувица-бродница*. Но ако тя оставаше до бунта-отричане от *трите врати заключени* на патриархалния дом, значението ѝ на поетеса би имало донякъде културноисторически смисъл.

Някога Иван Мешков блестящо изтълкува митопоетиката ѝ – в „Греховната и свята песен на Багряна“, само година след появата на първата ѝ книга. Там той въведе за пръв път същностното за поетическите ѝ послания понятие „самодивско“... За големия български критик то е синонимно на „женствената любов“, на „индивидуалното начало“ у човека – антипод на „майчината любов“, на „родовото начало“. Проникновени, валидни и днес преценки! И все пак... Несъмнено е, че самодивската стихия означава скъсване с брачните окови, с опекунството на мъжа. Но то не изключва раждането и откърмянето на **своя** рожба, за която си в ролята и на майката, и на бащата. Според речника на Найдено Геров, както и в множество вълшебно-приказни сюжети самодивските сборища се оби-

Сред кръга „Златорог“. 1925 г.

Списание
„Златорог“, г. IV, 1923 г.

тават от невести, напуснали домовете на земните си съпрузи, които не само не са имали дарбата и мощта да ги задържат при себе си, но са загубили и рожбите си, отведени от своите майки, за да бъдат превърнати и те в деца-скитничета, в самодивски отроци, обсебени от волността и непокорството на майчиния дух-бродник... Това интуитивно самодивско поведение сякаш владее и самата **Елизабета Б.**, тъкмо когато пише своята знаменита „Кукувица“. В същия момент, когато тя с патоса на новата женственост се заканва, че *нивга няма край огнището* да шета и да отглежда *рождби румени*, в реалността на собствения си живот е вече майка на своя син Любомир...

Така че най-точно би могло да се каже, че моделът, който Багряна ярко налага като тип поетеса, е битието на Женственото в истинското му пълнозвучие. Това значи – в невероятното умение да се съчетаят взаимно изключващите се полюси на простосмъртно битовия и духовния живот на личността (умение или свръхдарба), дълбоко неприсъщи на „мъжкия“ тип световъзприемане, върху който много по-категорично е наложен дихотомичният печат, разделящ човешките същности на духовна и физическа (сетивна, емоционална) сфера. А багрянинското начало е върховно въплъщение на многоликата, преливаща се гъвкава битност на човешкото, в която крайностите се успокояват в едно полихимнично светло озарение. Разбира се, то е невероятно трудно майсторство, което бива рязко пресичано от сризове на непостигнатата хармония, и е още по-мъчително поради съзнанието, че тя все пак е била възможна...

И друго. Играейки толкова много роли⁸ едновременно – и „майка“, и „съпругата“, и „любимата“, и „Поетесата“, творещата жена е обречена да изостави в реалния си живот някоя от тях на втори план (като във втори „сюжет“), да не се вживее във всички тях поотделно, защото това просто е непосилно. Тя е принудена онова, което не доизживява пълнокръвно в реалността, да дописва в безбрежността на въображението си... Пример: През 1923 г. Багряна напуска схлупения си ючбунар-

⁸ Миглена Николчина точно го е формулирала като „способността ѝ да играе и да се впуска в неизбежния маскарад на женствеността“. В: *Нови студии за Багряна*, С., 1994.

ски дом, в който владее тежкият закон на старината. Но точно в Мюнхен сред българската колония интелектуалци, тя изживява своите мислени повратки-разкаяния и пише горчивите си „Майчини песни“. Диалектика на творещата жена, все по-актуална през ХХІ век... Изповедта на поетесата-кукувица, която през 20-те и 30-те години на ХХ в. е стряскала и ожесточавала много порядъчни домохазайки, стотици благоутробни матрони и едновременно е вдъхновявала и някои псевдофеминистки представи (ако така въобще може да бъде определен след-деветосептемврийският хибрид на жената труженичка, майка героиня, съпруга металург и прочие), днес е все по-обичайна, може би дори банална. Но Багряна си остава ново летоброене за женското самосъзнание на българката. Приела с горд стоицизъм и неговото жреческо извисяване, и тъгата на осъзнатата „молепсаност“, на носталгията-копнеж по освобождение от своята така трудно извоювана свобода... До мига, в който амазонката, пра-майката, Пенелопа на ХХ век, биха се превърнали отново просто в обикновени жени, чиято едностранчивост може би им позволява по-лесно да се насладят на дребните си радости и ... на постижимото чувство за лъжесъвършенство.

У Багряна има огромна земна мъдрост – за разлика от големите самотници, от поетесите – „безплодници“ в литературата ни (и Дора Габе, и „фаталната“ Яна Язова, и Мара Белчева не оставиха след себе си кръвни потомци). Багряна оповести високо, че един ден ще *умре сама в чужбина* и бе определено искрена. Както може да бъде искрена само една поетеса. Но там – в „другия“ живот, в който действат закони, сякаш несводими на духовните ѝ полети, вече растеше едно дете, по което тя страда, чийто заключен дом обикаля, за да го съзре тайничко, защото пред него тя беше обявена за мъртва (Това е версията на свекърва ѝ, съпругът Иван Шапкарев е по-благосклонен: той избира залъгалката, че тя е „във Франция“...) И това също е вярно, защото в селенията на *неизбродното*, където я пришпорват дионисиевските страсти на *ненаживяната* женственост, то няма своето идилично място. Но в един тесен процеп между двата враждебно изправени един срещу друг свята – патриархалният и модерно-отчужденият, в които паралелно живееше голямата българска поетеса, тя със „самодивска“ проникателност съзря невъзможната хармония на сплетени-

Багряна със сина си
Любомир Шапкарев,
1945 г.

На Любо
и поколения му —
за добър майчин стъпал —
тази книга, изпратена ми
в дар от непознати за мене
хора от Франция, заедно с
прегледно топло писмо, в което
пишат: „Ainsi, grâce à vous,
la Bulgarie y figure en votre
place. — Merci de nous parler
de son souvenir...!“

Майка и
прамайка
Емисвета Багряна
София 14. I. 80 г.

Посвещение на Любомир
Шапкарев в антологията
„Стоте най-хубави
стихотворения на
света“ (1979), сред които
е „Единственият“ на
Багряна